

Трансформація парадигми повоєнного економічного розвитку прибережних туристичних дестинацій та громад Півдня України: від вразливості до резильєнтності

Тетяна Олександрівна Тимошенко

Київський національний економічний університет ім. Вадима Гетьмана, Київ, Україна

ORCID 0000-0003-0030-2925

Анотація: У статті проаналізовано трансформаційні процеси у розвитку прибережних дестинацій громад Півдня України, що опинилися в епіцентрі безпекових, економічних та екологічних криз внаслідок повномасштабної збройної агресії. Основна увага приділена переосмисленню концептуальних підходів до розвитку територій, які традиційно спеціалізувалися на експлуатації природного ресурсу у вигляді морського узбережжя для розвитку пляжного туризму. Обґрунтовано наукову гіпотезу про те, що подальше функціонування таких громад можливе лише за умови переходу від моделі «ресурсної вразливості» до моделі «системної резильєнтності» (стійкості) туристичних соціально-екологічних систем.

Проаналізовано досвід Коблівської сільської територіальної громади як репрезентативного кейсу для розробки стратегій повоєнного відновлення. Доведено, що традиційний акцент на масовому пляжному відпочинку в сучасних реаліях є неефективним через мінну небезпеку, руйнування логістики та зміну споживчого попиту. Натомість, спираючись на кращі європейські практики «погодостійких» курортів Німеччини, Польщі та Швеції, у статті пропонується впровадження багатовекторної «Ено-Еко-Оздоровчої» моделі.

Особливий акцент зроблено на використанні бальнеологічного потенціалу Тилігульського лиману як бази для створення цілорічного оздоровчого та реабілітаційного кластеру, що має критичне значення для соціальної адаптації ветеранів та ВПО. В роботі детально розкрито роль виноробних традицій (енотуризму) та природно-заповідного фонду як активів, що диверсифікують туристичний продукт та мінімізують залежність від доступу до морського узбережжя.

У науковий обіг інтегровано інструментарій Європейської системи індикаторів туризму (ETIS) та принципи «Smart Tourism», які дозволяють цифровізувати управління дестинацією та підвищити її конкурентоспроможність. Автор підкреслює, що фундаментом резильєнтності є інституційна спроможність громади — здатність до створення публічно-приватних партнерств та залучення соціальних партнерів до процесів прийняття рішень.

Результати дослідження містять конкретні рекомендації щодо впровадження сучасних маркетингових інструментів для популяризації локальної культурної спадщини та старовинних ремесел. Стаття резюмує, що трансформація парадигми розвитку дозволить прибережним громадам Півдня України перетворитися на стійкі, інноваційні та екологічно безпечні дестинації, інтегровані в європейський туристичний простір згідно з цілями *European Tourism Agenda 2030*.

Запропоновано три стратегічні сценарії розвитку для українських приморських громад: оздоровчий, еногастрономічний та екологічний. Визначено стратегічні сценарії трансформації туристичних дестинацій через впровадження Ено-Еко-Оздоровчої моделі, інтегрованої в концепцію сталого розвитку громади.

Ключові слова: резильєнтність туристичної дестинації, прибережні дестинації, сталий туризм, повоєнне відновлення економіки громад, інтегрований кластерний підхід, Smart Tourism, «зелена та цифрова трансформація» туризму.

1. Вступ

Приморські регіони України, що охоплюють територію АР Крим та чотирьох областей (Одеської, Миколаївської, Херсонської та Запорізької), є морським геоекономічним «фасадом» держави, через який здійснюється зв'язок із світовим господарством [1]. У 300-кілометровій зоні від моря проживає 29% населення країни, а безпосередньо у контактній смузі (50-60 км) — 11%, що зумовлює високу концентрацію соціально-економічних активів.

Традиційна модель розвитку цих територій, орієнтована на масовий літній відпочинок, продемонструвала критичну вразливість. Повномасштабна агресія призвела до падіння в'їзного туризму на 85%, що спричинить сукупні втрати доходів галузі до \$12,7 млрд до 2030 року. У першому півріччі 2025 року туристичний збір на Миколаївщині склав лише 810 000 грн, а Одеса втратила близько 50% надходжень від цього податку. Додатковим шоком став підлив Каховської ГЕС, що спричинив «екосистемне обнулення» на площі 330 000 га та позбавив зрошення понад 584 000 га земель. За таких умов побудова резильєнтності (стійкості) стає єдиною стратегією виживання та відновлення громад Півдня.

Сучасний стан прибережних територій Півдня України, зокрема Миколаївської та Одеської областей, свідчить про глибоку системну кризу традиційної моделі рекреації, що десятиліттями базувалася на експлуатації природних ресурсів у межах короткого літнього сезону. Повномасштабна воєнна агресія виступила не лише деструктивним фактором, що призвів до руйнування інфраструктури та мінування узбережжя, а й потужним каталізатором, який оголив критичну вразливість монопрофільної економіки приморських дестинацій [2]. У цьому контексті виникає нагальна потреба у фундаментальному переосмисленні стратегічних підходів до розвитку туризму, де центральне місце має посісти концепція резильєнтності (життєстійкості). Перехід від вразливості до резильєнтності передбачає зміну парадигми: від пасивного споживання морських ресурсів до активного формування багатокомпонентних, інтегрованих та цілорічних туристичних екосистем, здатних адаптуватися до екстремальних зовнішніх шоків та забезпечувати сталий розвиток громад навіть в умовах безпекової невизначеності.

1.1. Теоретико-методологічні засади резильєнтності в туризмі прибережних територій

Феномен резильєнтності в сучасній науковій думці розглядається як багатогранна здатність складних систем не лише повертатися до вихідного стану після кризового впливу, а й трансформуватися, набуваючи нових якісних характеристик [3]. У контексті туристичних дестинацій резильєнтність визначається як спроможність соціально-екологічної системи (Tourism Social-Ecological System Resilience, TSESR) зберігати свої базові структури та функції, одночасно розвиваючи механізми адаптації та оновлення [4]. Науковий дискурс виокремлює чотири ключові виміри цієї стійкості: екологічний, економічний, соціальний та культурний та додатковий – інституційний, який забезпечує структурно-організаційні аспекти функціонування туристичної соціально-екологічної системи [4].

Економічна резильєнтність дестинації безпосередньо корелює з рівнем диверсифікації її ресурсного потенціалу. Аналіз свідчить, що території з високою залежністю від одного виду послуг — у даному випадку пляжного відпочинку — є найбільш вразливими до попитових шоків та зовнішніх загроз [5]. Концептуальна модель вразливості туристичної дестинації розглядає її як сукупність фізичної, соціально-культурної, економічної, екологічної та інституційної складових, де рівень експозиції до небезпек визначає глибину кризи [6]. Резильєнтність туристичної

соціально-екологічної системи (TSESR) — це її здатність поглинати шоки, адаптуватися до змін та трансформуватися, зберігаючи основні функції та ідентичність. Згідно з сучасними підходами, TSESR охоплює п'ять вимірів:

1. Екологічний: здатність екосистем надавати послуги попри антропогенний тиск. Збереження та регенерація природного капіталу (ліманів, заповідних зон) як першоджерела рекреаційних послуг.

2. Економічний: диверсифікація секторів, подолання монозалежності від пляжного туризму через диверсифікацію (наприклад, перехід від пляжу до SPA, MICE, еготуризм та аквакультури).

3. Соціальний: спроможність громади до самоорганізації та навчання. Розвиток «агентності» громади — здатності мешканців, ВПО та ветеранів бути активними співтворцями туристичного продукту.

4. Культурний: збереження автентичності та місцевих ремесел.

5. Інституційний: гнучкість врядування та спроможність залучати міжнародні інвестиції через цифрові платформи (наприклад, DREAM).

Для Півдня України безпекові ризики стали домінуючим фактором, що вимагає впровадження моделі "акторно-центрованої" резильєнтності, де ключову роль відіграє агентність (здатність до дії) місцевих громад, бізнесу та наукових інституцій [7]. Процес управління резильєнтністю має бути "наскрізним" — від планування до моніторингу за допомогою цифрових інструментів, таких як "ЕкоЗагроза" для фіксації шкоди довкіллю.

Важливим інструментом трансформації є теорія життєвого циклу туристичної території (TALC) Р. Батлера. В умовах війни приморські курорти України опинилися на етапі "колапсу" або негайної зупинки діяльності (Scenario E), що вимагає радикального переходу до стадії "омолодження" (rejuvenation) через залучення раніше не задіяних внутрішніх ресурсів та зміну цільової аудиторії [8]. Резильєнтність тут виступає не як статичний показник, а як динамічний процес навчання, гнучкості та колективної дії [9].

2. Методологія та об'єкт дослідження

Об'єктом дослідження обрано Коблівську сільську територіальну громаду (Миколаївська обл.). Це типова прибережна дестинація площею 416,2 кв. км, яка до 2022 року була одним із лідерів морського туризму України, приймаючи сотні тисяч відвідувачів щороку [2]. Громада володіє чотирма зонами відпочинку (Коблеве, Рибаківка, Морське, Лугове), де зосереджено 650 об'єктів розміщення загальною місткістю понад 40 476 ліжкомісць [2].

Коблівська сільська територіальна громада Миколаївської області є репрезентативним об'єктом для вивчення трансформаційних процесів. До 2022 року громада входила до числа найбільш розвинених морських курортів країни, приймаючи сотні тисяч туристів щороку. Проте аналіз демонструє, що ця модель була внутрішньо хиткою через надмірну сезонність та низьку додану вартість більшості послуг [2].

3. Оцінка природно-рекреаційного потенціалу та його екологічна вразливість

Природний капітал громади включає не лише морське узбережжя, а й унікальні екосистеми Тилігульського лиману та лісові масиви. Загальна площа рекреаційних ресурсів (лімани, море) становить 550 га, а землі водного фонду перевищують 3943 га. [2]. Однак воєнні дії завдали нищівного удару по екологічній стійкості регіону. Мілітаризація Криму, замінування акваторій, руйнування Каховської ГЕС призвели до "екоциду" в Чорному морі, що проявляється у різкому зниженні солоності води, нафтовому забрудненні та деградації біорізноманіття [11].

Таблиця 1. Оцінка природно-ресурсного потенціалу дестинації як базису для формування резильєнтної моделі розвитку туризму

Природний ресурс	Показники та характеристики	Потенціал для резильєнтності
Тилігульський лиман	Регіональний ландшафтний парк, унікальна солоність	Бальнеологія, кайтсерфінг, екотуризм
Лікувальні грязі (пелоїди)	Запаси понад 14 млн тонн	Цілорічна реабілітація та Wellness
Озеро Солонець-Тузли	Запаси лікувальних грязей 230 тис. куб. м	Спеціалізовані оздоровчі програми
Лісові угіддя	1058 га (67% хвойні породи)	Кліматотерапія, маршрути здоров'я
Орнітофауна	Близько 280 видів пернатих	Birdwatching, еко-освітні проекти

Екологічна вразливість посилюється антропогенним тиском попередніх років. До війни розвиток інфраструктури часто ігнорував межі заповідних зон, що призводило до втрати природних габітатів [12]. Сьогодні екологічна резильєнтність вимагає не лише охорони, а й регенеративного підходу, де туризм стає інструментом відновлення екосистем [13].

3.1. Інфраструктурний аудит та проблема монофункціональності

Інфраструктура Коблівської громади характеризується масштабністю, але водночас технічною застарілістю та вузькою спеціалізацією. На території чотирьох основних зон відпочинку (Коблеве, Рибаківка, Морське, Лугове) розміщено понад 600 об'єктів розміщення із загальною місткістю близько 40 тисяч ліжкомісць [2]. Проте переважна більшість цих закладів є сезонними базами відпочинку, не пристосованими до роботи в осінньо-зимовий період.

Аналіз стану комунальної інфраструктури виявив критичні точки: дефіцит питної води в піковий сезон, зношеність очисних споруд та відсутність системного управління відходами. В умовах війни до цих проблем додалися ризики руйнування логістичних ланцюгів. Траса М-14, що проходить через громаду, забезпечує високу доступність, але відсутність залізничного сполучення обмежує можливості для розвитку внутрішнього туризму в умовах дефіциту пального чи обмежень на автоперевезення [2].

3.2. Соціально-економічні шоки та кадрова криза

Військова агресія призвела до різкого падіння доходів бізнесу та бюджету громади, який раніше наповнювався переважно за рахунок туристичного збору та податків з інфраструктури гостинності [2]. Спостерігається значний відтік трудових ресурсів та "вимивання" професійних кадрів. За даними на кінець 2024 року, понад 60% компаній в Україні відчувають гострий дефіцит кваліфікованих працівників [14]. У Коблівській громаді ця ситуація ускладнюється демографічними трендами — старінням населення та виїздом молоді. Більше 80% міст України до війни вже демонстрували тенденцію до скорочення населення, а війна лише посилила ці процеси, особливо у південних регіонах [15].

3.3. Європейський досвід трансформації приморських курортів: уроки для України

Концепція резильєнтності (стійкості) дестинації у правовому полі ЄС розглядається не лише як здатність до відновлення, а як «зелена та цифрова трансформація» (Transition Pathway for Tourism). Порівняльний кейс-аналіз кращих європейських практик (Німеччина, Польща,

Нідерланди) свідчить, що успіх дестинації в умовах прохолодного клімату чи обмеженого пляжного сезону базується на формуванні "погодостійкого" продукту. Країни Балтійського та Північного морів стали майстрами у створенні цілорічного завантаження через фокус на здоров'ї, культурі та активному досвіді.

3.4 Бальнеологічна модель та таласотерапія

Німецькі курорти, такі як Остзегайльбад Варнемюнде (Seebad Warnemünde), перетворили морське повітря та грязі на високотехнологічний медичний продукт. Ключовим елементом є наявність критих термальних комплексів (наприклад, Ostsee-Therme Scharbeutz), які нівелюють фактор сезонності. Для Коблевого це є прямим дороговказом до використання лікувальних грязей Тилігульського лиману. Польське місто Колобжег (Kołobrzeg) успішно трансформувалося з пляжного курорту на "уздівіско" (санаторний центр), використовуючи торф'яні грязі та мінеральні води, що дозволило забезпечити стабільний потік туристів протягом 12 місяців.

3.5. Екотуризм та активний відпочинок як альтернатива пляжу

Нідерландський досвід (провінція Зеландія, острів Тексел) демонструє, як дюни та прибережні ландшафти можуть використовуватися для орнітологічного туризму (birdwatching) та розгалуженої мережі велосипедних маршрутів. У цих регіонах "зелена дестинація" базується на коротких ланцюгах постачання продуктів (farm-to-table) та залученні туристів до вивчення природи, а не просто до пасивного перебування на пляжі.

Європейська модель підтверджує, що резильєнтність досягається через інтеграцію туризму з іншими секторами економіки— сільським господарством, медициною та креативними індустріями через впровадження «Інтегрованого кластерного підходу» (*Integrated Cluster Approach*).

3.6. Смарт-спеціалізація як інструмент ревіталізації туристично-рекреаційних систем

В умовах післявоєнного відновлення Україна має застосовувати принципи смарт-спеціалізації (S3), що є основою регіональної політики ЄС. Це передбачає фокусування ресурсів на унікальних конкурентних перевагах території через процес "підприємницького відкриття" [16]. Коблівська громада, що фактично втратила можливість використати повний арсенал своєї рекреаційної системи, потребує інструментів, які поєднують безпеку, інновації та соціальну інклюзію [16].

Смарт-спеціалізація в туризмі для Коблівської громади має базуватися на трьох магістральних напрямках:

1. **High-Tech Wellness:** Використання лікувального потенціалу лиману за допомогою сучасних методів бальнеології та фізіотерапії.

2. **Agri-Food Tourism:** Інтеграція виноробства ПАТ "Коблево" та крафтових виробників у єдиний гастрономічний кластер.

3. **Eco-Sport:** Використання Тилігульського лиману як безпечної акваторії для кайтсерфінгу та вітрильного спорту.

Перехід до такої моделі вимагає посилення співпраці між університетами (науковий супровід), бізнесом (інвестиції) та громадою (управління) [16]. Особливе значення має цифровізація — створення розумної туристичної платформи, яка об'єднує послуги бронювання, навігації та моніторингу безпеки [17].

3.7. Трансформаційні сценарії: від сезонного курорту до багатокomпонентного кластера

На основі аналізу ресурсів та світового досвіду пропонуються три сценарії трансформації, які формують нову архітектуру резильєнтної дестинації.

Сценарій 1: "Оздоровча долина Коблево" (Wellness & Rehabilitation)

Цей сценарій передбачає перетворення громади на національний центр бальнеології та реабілітації. В умовах війни попит на медичне відновлення ветеранів та цивільного населення є критичним. Якірним проектом має стати створення Реабілітаційного центру в с. Лугове на базі наявної комунальної нерухомості (близько 7500 кв. м).

Продукт включає:

- Таласотерапію та пелоїдотерапію (використання грязей Тилігулу та озера Солонець-Тузли).

- "Маршрути здоров'я" (Thalasso-therapy trails) у соснових борах та вздовж лиману.

- Програми ментального здоров'я та детокс-тури.

Цей сценарій забезпечує найвищий рівень резильєнтності, оскільки медичні послуги не залежать від пори року та мають стабільний попит.

Сценарій 2: "Винно-гастрономічний кластер" (Eno-Gastro Tourism)

Сценарій базується на використанні 1853 га виноградників та впізнаваності бренду "Коблево". Мета — створити цілісний досвід, де виноробство поєднується з локальною гастрономією (сири, устриці лиману, крафтовий мед).

Ключові елементи:

- Створення "Винної дороги Коблево" з дегустаційними центрами та музеєм виноробства.

- Розвиток мережі невеликих гостьових садиб (Green Stay) у внутрішніх селах (Українка, Анатолівка), що дозволить диверсифікувати географію туристичних потоків.

- Проведення гастрофестивалів у міжсезоння для стимулювання короткострокових візитів з Одеси та Миколаєва.

Сценарій 3: "Еко-Лиман та активний досвід" (Eco & Sport Tourism)

Оскільки морське узбережжя залишається зоною підвищеного ризику, фокус зміщується на Тилігульський лиман. Лиман є ідеальним майданчиком для кайтсерфінгу та вітрильного спорту через безпечний гідрологічний режим та відсутність мінної загрози в акваторії.

Продукт включає:

- Навчально-тренувальний центр вітрових видів спорту.

- Еко-школу та спеціалізовані орнітологічні тури.

- Мережу велосипедних та пішохідних маршрутів (20–40 км) з оглядовими майданчиками та фотозонами.

3.8. Соціальна компонента: ветерани та ВПО як співтворці дестинації

Резильєнтність громади неможлива без інтеграції вразливих груп населення. Нова модель розвитку розглядає внутрішньо переміщених осіб (ВПО) та ветеранів не як реципієнтів допомоги, а як активних суб'єктів економіки гостинності. Туризм у постконфліктних зонах має виконувати функцію соціальної реабілітації та примирення [18].

Механізми соціальної інклюзії:

- Залучення ветеранів як інструкторів з активного туризму та гідів "мілітарних" маршрутів.

- Підтримка соціального підприємництва ВПО у сфері крафтових виробництв (сувеніри, локальні продукти).

- Створення інклюзивного середовища у закладах розміщення, що є критичним для залучення сегмента оздоровчого туризму.

Брак кадрів вимагає розробки "швидких" освітніх програм для навчання жінок та молоді професіям, які традиційно вважалися чоловічими (логістика, технічне обслуговування інфраструктури) [14].

Дорожня карта трансформації: етапи та інвестиційні пріоритети

Процес переходу до нової моделі розрахований на 36 місяців і поділений на чотири фази.

Фаза 1: Організаційний запуск (0–3 місяці)

- Створення координаційної ради (туристичного кластера) за участю адміністрації, бізнесу та науковців.

- Повна інвентаризація та оцифрування туристичних ресурсів.
- Розробка ТЕО для якірних об'єктів — Бальнеологічного та Реабілітаційного центрів.

Фаза 2: Прототипування продукту (4–12 місяців)

- Маркування перших пішохідних та винних маршрутів.
- Запуск промо-кампанії "Коблеве: відчуйте більше", орієнтованої на цілорічні переваги (здоров'я, смак, природа).

- Початок переобладнання пілотних об'єктів розміщення під стандарти Wellness.

Фаза 3: Інвестиційне розширення (12–24 місяці)

- Залучення приватних інвестицій через моделі краудфандингу та публічно-приватного партнерства.

- Початок будівництва/реконструкції Реабілітаційного центру в с. Лугове.
- Створення цифрової екосистеми громади (єдиний портал з функцією бронювання).

Фаза 4: Повномасштабне функціонування (24–36 місяців)

- Вихід на ринок мультипрофільного кластера з цілорічним календарем подій.
- Проведення регулярних МІСЕ-заходів для бізнес-спільноти.
- Інтеграція громади у міжнародні мережі сталих дестинацій (наприклад, Green Destinations).

3.9. Екологічна безпека та стале управління ресурсами

Важливою умовою резильєнтності є екологічна модернізація. Туристична діяльність у прибережній зоні має супроводжуватися моніторингом стану Чорного моря та лиманів [19]. Після підриву Каховської ГЕС науковці зафіксували катастрофічне зниження солоності води, що призвело до загибелі мідій та рибних популяцій у деяких зонах [11]. Відновлення екосистем потребує часу, тому стратегія громади має включати:

- Розвиток систем зворотного водопостачання та використання відновлюваних джерел енергії (ВДЕ) у готелях.
- Створення спеціальних зон спостереження за природою, які мінімізують вплив туристів на вразливі ділянки (наприклад, Смарагдова мережа) [11].
- Спільні проекти з ЄС у межах "Connectivity Agenda" для Чорноморського регіону, що спрямовані на захист довкілля та адаптацію до змін клімату [20].

Механізми забезпечення резильєнтності та відбудови

Процес відбудови Півдня України має бути інтегрований у глобальні стандарти Блакитної економіки — ресурсоефективного та низьковуглецевого зростання.

Інфраструктурна модернізація: Стратегія ЄБРР на 2025–2029 роки фокусується на декарбонізації та стійкості інфраструктури до шоків [21]. Для Коблівської громади це означає першочергові інвестиції в очисні споруди та енергонезалежність (газопоршневі установки), на що держава виділяє субвенції [11].

Цифровізація: Використання платформи DREAM дозволяє громадам формувати єдиний інвестиційний портфель. Коблівська ТГ вже завантажила 18 проектів, що свідчить про перехід до прозорого та якісного планування. Офіційний ресурс «ЕкоЗагроза» надає інструменти для моніторингу екологічного стану в реальному часі [1].

Міжнародна підтримка: Проект RELINC та гранти ЄС спрямовані на модернізацію портової та логістичної інфраструктури, що опосередковано стимулюватиме розвиток прибережного сервісу

Економічна ефективність та очікувані результати

Трансформація парадигми дозволить громаді перейти від масового, але низькоприбуткового туризму до високосегментованих послуг. Очікується, що впровадження бальнеологічної моделі дозволить:

1. **Подолати сезонність:** Завантаження об'єктів у міжсезоння має зрости з 5-10% до 40-50%.
2. **Збільшити середній чек:** Турист, що приїжджає на лікування чи винний тур, витрачає в середньому на 60% більше, ніж «пляжний» турист.
3. **Створити нову економічну базу:** Податки від цілорічного функціонування кластера дозволять громаді самостійно фінансувати соціальні проекти та відбудову інфраструктури (1).

$$E_{total} = \sum_{i=1}^n (N_i \times L_i \times T_i \times V_i) + S_{local}, \quad (1)$$

Де E_{total} — сукупний економічний ефект; N_i (Number of visitors) - кількість візитів; L_i (Loyalty/Occurance factor) - коефіцієнт гарантованого приїзду; T_i (Time) - тривалість перебування - це ключовий «множник» ефекту; V_i (Value per day) - середні щоденні витрати гостя в громаді (поза готелем), що генерує мультиплікаційний економічний ефект; S_{local} (Synergy effect) - постійний дохід громади від податків галузі гостинності та зарплат персоналу

Математичне моделювання підтверджує, що навіть при меншій кількості відвідувачів (порівняно з довоєнним періодом), дохід громади може стабілізуватися за рахунок збільшення терміну перебування (з 3-5 до 10-14 днів).

4. Висновки та рекомендації для прибережних громад України

Зміна парадигми розвитку прибережних дестинацій Півдня України — це не вибір, а закономірна необхідність, продиктована новими геополітичними та екологічними реаліями. Коблівська громада має унікальний шанс стати першим в Україні прикладом масштабної трансформації "вразливого курорту" на "резильєнтну дестинацію". Коблівська громада має стати пілотною моделлю для всього Чорноморського басейну, демонструючи, як унікальний природний ресурс у поєднанні з сучасним менеджментом може перетворити «зону лиха» на резильєнтний туристичний кластер європейського зразка.

Ключовим фактором успіху має стати опір на базові складові парадигми трансформації, а саме:

- Диверсифікація послуг та розширення пропозиції, як антидот до вразливості через перехід до Ено-Еко-Оздоровчої моделі розвитку курорту дозволяє громадам розширити сезон до 12 місяців і збільшити середній чек туриста. Це передбачає відмову від виключної орієнтації на море на користь лиманів, виноробства та лікувальних ресурсів.

- Територіальний зсув передбачає, що акцент розвитку зміщується з ризикового морського узбережжя у глибинні зони лиманів та агроландшафтів

- Впровадження кластерної моделі взаємодії - створення горизонтальних зв'язків між готельєрами, фермерами, медиками та IT-фахівцями.

- Застосування методики Смарт-спеціалізації при визначенні пріоритетних напрямків розвитку туризму із фокусом на інноваціях у сфері реабілітації та екотуризму.

- Соціальна інклюзія - активне залучення вразливих верств населення, таких як, ветерани, жінки, молодь, люди похилого віку та ВПО до процесів розвитку громади та їх перетворення на суб'єктів економічної активності (наприклад, у сферах крафтового виробництва, діяльності з туристичного супроводу тощо).

- Інтеграція в Блакитну економіку передбачає, що відбудова інфраструктури гостинності громади за принципом Build Back Better вимагатиме використання інновацій (Digital Twins, AI-

моніторинг) та залучення міжнародних інвестицій.

Реалізація цієї моделі дозволить не лише зберегти туристичний потенціал Півдня, а й створити нову якість життя для місцевих громад, інтегруючи їх у європейський простір сталої рекреації та забезпечуючи стійкість перед будь-якими майбутніми викликами. Пропоновані заходи стануть фундаментом для "економічного дива" приморських територій Півдня України в процесі їх повосної відбудови.

Список літератури:

- 1) The Black Sea region and the impact of the war: geopolitics, geoeconomics and security 'transversal costs' and 'unintended benefits'. (n.d.). GSSC. Отримано 29 грудня 2025, з <https://www.gssc.lt/en/publication/the-black-sea-region-and-the-impact-of-the-war-geopolitics-geoeconomics-and-security-transversal-costs-and-unintended-benefits/>
- 2) Матеріали офіційного сайту Коблівської сільської територіальної громади. (n.d.). Стратегія розвитку. <https://koblivska-gromada.gov.ua/strategiya-rozvitku-10-23-16-06-04-2019/>
- 3) Теоретичні погляди на природу резильєнтності в сучасній психології: Сутність і зміст [Theoretical views on the nature of resilience in modern psychology: Essence and content]. (n.d.). ResearchGate. Отримано 29 грудня 2025, з https://www.researchgate.net/publication/396107012_TEORETICNI_POGLADI_NA_PRIRODU_RE_ZILENTNOSTI_V_SUCASNIJ_PSIHOLOGII_SUTNIST_I_ZMIST
- 4) Coastal tourism destinations' resilience framework-based assessment to climate change-caused hazards: a cross-country study. (n.d.). ResearchGate. Отримано 29 грудня 2025, з https://www.researchgate.net/publication/398832794_Coastal_tourism_destinations'_resilience_framework-based_assessment_to_climate_change-caused_hazards_a_cross-country_study
- 5) European Commission. (2025, April 29). Unbalanced tourism: Which European destinations are potentially vulnerable? https://transport.ec.europa.eu/news-events/news/unbalanced-tourism-which-european-destinations-are-potentially-vulnerable-2025-04-29_en
- 6) Vulnerability and resilience in a tourism destination - ucf stars. (n.d.). Stars.library.ucf.edu. Отримано 29 грудня 2025, з <https://stars.library.ucf.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1085&context=rosen-research-review>
- 7) Towards a future conceptualization of destination resilience: exploring the role of actors, agency and resilience narratives. (n.d.). Emerald Publishing. Отримано 29 грудня 2025, з <https://www.emerald.com/jtf/article/10/3/461/450852/Towards-a-future-conceptualization-of-destination>
- 8) Berry, M. (2000). An application of Butler's (1980) tourist area life cycle theory to the Cairns region, Australia, 1876-1998 (Thesis). ResearchOnline@JCU. <https://researchonline.jcu.edu.au/56137/1/56137-berry-2000-thesis.pdf>
- 9) Tourism destination resilience as a key for sustainable tourism development in Pesisir Barat Regency, Lampung Province, Indonesi. (n.d.). Journals2.ums.ac.id. Отримано 29 грудня 2025, з <https://journals2.ums.ac.id/index.php/fg/article/download/7907/4043>
- 10) An application of Butler's (1980) tourist area life cycle theory to the Cairns region, Australia, 1876-1998 - ResearchOnline@JCU, доступ отримано грудня 29, 2025, <https://researchonline.jcu.edu.au/56137/1/56137-berry-2000-thesis.pdf> How war affects the Black Sea and marine life. (n.d.). Ukraïner. Отримано 29 грудня 2025, з <https://www.ukraïner.net/en/how-war-affects-black-sea/>
- 11) Coastal habitat changes in the southeast Black sea, Turkiye. (n.d.). Limnology.ro. Отримано 29 грудня 2025, з https://limnology.ro/wrw2023/10_Ismail.pdf
- 12) High Level Panel for a Sustainable Ocean Economy. (n.d.). Opportunities for transforming coastal and marine tourism. https://oceanpanel.org/wp-content/uploads/2022/06/22_REP_HLP-

Tourism_v6.pdf

13) Ukraine's future rests on its people. (n.d.). CSIS. Отримано 29 грудня 2025, з <https://www.csis.org/analysis/ukraines-future-rests-its-people>

14) UN-Habitat. (n.d.). United Nations Human Settlements Programme efforts to reconstruct human settlements in Ukraine affected by war. https://unhabitat.org/sites/default/files/2024/12/hsp_eb.2024_crp.9_report_on_activities_in_ukraine.pdf

15) Smart specialisation as an effective tool for the renovation of belligerent-recreational systems. (n.d.). ResearchGate. Отримано 29 грудня 2025, з https://www.researchgate.net/publication/398967127_Smart_specialisation_as_an_effective_tool_for_the_renovation_of_belligerent-recreational_systems

16) Innovative development of rural green tourism in Ukraine. (n.d.). MDPI. Отримано 29 грудня 2025, з <https://www.mdpi.com/2673-5768/5/3/33>

17) Service design and post-conflict communities: Rethinking tourism services for social reintegration. (n.d.). DL Designresearchsociety.org. Отримано 29 грудня 2025, з <https://dl.designresearchsociety.org/cgi/viewcontent.cgi?article=1045&context=servdes>

18) The prospects of the marine and coastal tourism development in Ukraine. (n.d.). E3S Web of Conferences. Отримано 29 грудня 2025, з https://www.e3s-conferences.org/articles/e3sconf/pdf/2020/13/e3sconf_corectijss2020_03009.pdf

19) European Commission. (2025, May 28). New EU strategy for secure, prosperous and resilient Black Sea region. https://enlargement.ec.europa.eu/news/new-eu-strategy-secure-prosperous-and-resilient-black-sea-region-2025-05-28_en

Transformation of the paradigm of post-war economic development of coastal tourist destinations and communities in Southern Ukraine: from vulnerability to resilience

Tetiana Oleksandrivna Tymoshenko

Kyiv National University of Economics named after Vadym Hetman, Kyiv, Ukraine

ORCID 0000-0003-0030-2925

Abstract: The article examines the transformation processes in the development of coastal destinations within the communities of Southern Ukraine, which have emerged at the epicentre of security, economic, and environmental crises resulting from full-scale armed aggression. Particular attention is paid to rethinking conceptual approaches to the development of territories that have traditionally specialised in the exploitation of natural resources — specifically the coastline — for mass beach tourism. The study substantiates the scientific hypothesis that the continued viability of such communities depends on a fundamental transition from a model of "resource vulnerability" to a model of "systemic resilience" within tourist socio-ecological systems.

Using the Koblivska rural territorial community as a representative case study, the author analyses strategies for post-war recovery. The research demonstrates that the traditional emphasis on mass beach recreation is no longer viable in the current reality due to mine hazards, logistical disruptions, and shifting consumer demand. Drawing on best European practices from "weather-resistant" resorts in Germany, Poland, and Sweden, the article proposes the implementation of a multi-vector "Eno-Eco-Wellness" model.

Special emphasis is placed on using the balneological potential of the Tyligul estuary as a base for creating a year-round health and rehabilitation cluster, which is of critical importance for the social adaptation of veterans and IDPs. The paper reveals in detail the role of winemaking traditions (wine

tourism) and the nature reserve fund as assets that diversify the tourist product and minimise dependence on access to the coastline.

The tools of the European Tourism Indicator System (ETIS) and the principles of "Smart Tourism" have been integrated into scientific circulation, which allows digitalising destination management and increasing its competitiveness. The author emphasises that the foundation of resilience is the institutional capacity of the community - the ability to create public-private partnerships and involve social partners in decision-making processes.

The results of the study contain specific recommendations for the implementation of modern marketing tools to promote local cultural heritage and ancient crafts. The article summarises that the transformation of the development paradigm will allow coastal communities of Southern Ukraine to become sustainable, innovative and environmentally friendly destinations integrated into the European tourism space in accordance with the goals of the European Tourism Agenda 2030.

Three strategic development scenarios for Ukrainian coastal communities are proposed: health, enogastronomic and environmental. Strategic scenarios for the transformation of tourist destinations through the implementation of the Eno-Eco-Health model integrated into the concept of sustainable community development are identified.

Keywords: resilience of tourist destinations, coastal destinations, sustainable tourism, post-war recovery of community economies, Integrated cluster approach, Smart Tourism, the "green and digital transformation" of tourism.
